

УНИВЕРЗИТЕТ УМЕТНОСТИ У БЕОГРАДУ



ФАКУЛТЕТ МУЗИЧКЕ УМЕТНОСТИ  
КАТЕДРА ЗА КАМЕРНУ МУЗИКУ

Докторски уметнички пројекат:

ЗНАЧАЈ ПОЕТСКИХ СИМБОЛА АЛЕКСАНДРА АЛЕКСАНДРОВИЧА БЛОКА У  
*ВОКАЛНОЈ ПОЕМИ ПЕТЕРБУРГ* ГЕОРГИЈА ВАСИЉЕВИЧА СВИРИДОВА И  
ЊИХОВ УТИЦАЈ НА ИНТЕРПРЕТАЦИЈУ

аутор:

Алекса Васић

ментор:

Људмила Грос-Поповић, ред. проф.

Београд, 2015. године

## САДРЖАЈ:

Увод.....	3
О Александру Блоку.....	5
О Георгију Васиљевичу Свиридову.....	9
О <i>Вокалној поеми Петербург</i> .....	10
О интерпретацији.....	16
О казивањима <i>Вокалне поеме Петербург</i> .....	17
Закључак.....	48
Литература.....	51

## УВОД

Блискост поезије и музике потиче још из времена у којима су ритуални обреди првобитних људских заједница уједињавали реч, игру и музику. Музикалност се налази у самој сржи поезије и књижевности, јер гласови својом сонорношћу<sup>1</sup>, еуфонијом<sup>2</sup> речи; искази интонацијом и ритмом додају музичке особине књижевном делу. Шарл Бодлер је говорио да нема добре поезије без присуства музике. На темељима јединства музике и текста настала је и *Вокална поема Петербург* Георгија Васиљевича Свиридова (1915–1998), коју је аутор компоновао на стихове Александра Александровича Блока (1880–1921).

Предмет овог истраживања представља анализа и могућа тумачења њене интерпретације.

Циљ истраживања је проналажење начина, као и сагледавање аспеката који утичу на интерпретацију и који ће камерном вокално-инструменталном дуу омогућити што квалитетније и свеобухватније завршно извођење поеме.

Приликом истраживања сам користио историјски, аналитички, практично - извођачки и компаративни метод.

Поимање историјског контекста, уметничких, културолошких и социолошких околности, значајно је на почетку рада извођача. Битни моменти из живота композитора Г. В. Свиридова и књижевника А. Блока, иако су сазревали у другачијим уметничким, социолошким, историјским и културолошким околностима, спајају их у разумевању и тумачењу времена у ком су живели кроз мелодику поетских и музичких симбола. У поеми *Петербург* представљена је трагедија града, света и човека, као и болна историја Русије.<sup>3</sup>

---

<sup>1</sup> Соноран (лат. Sonorus) који је пријатног и пуног звука, звучан, звонак, јасан. <http://onlinerecnik.com/leksikon/srpski/sonoran>, 27.09.2015. године у 22:48 часова.

<sup>2</sup> Еуфонија је реч грчког порекла која означава милозвучност. <http://www.vokabular.org/?lang=sr-lat&search=EUFONIJA>, 27.09.2015. године у 22:50 часова.

<sup>3</sup> Мисли се на страдање руског народа у револуцијама 1905. и 1917. године, као и у Првом и Другом светском рату, примедба аутора.

Аналитички метод ставља у први план структуру вокалне поеме *Петербург*. Она представља циклус<sup>4</sup> који је сачињен од девет песама: *Флюгер* (Ветроказ), *Золотое весло* (Златно весло), *Невеста* (Невеста), *Голос из хора* (Глас из хора), *Я пригвожден к трактирной стойке* (Прикован сам за кафански шанк), *Ветер принес из далека* (Ветар доноси из далека), *Петербургская песенка* (Петербуршка песмица), *Рожденные в года глухие* (Рођени у годинама мрачним) и *Богоматер в городе* (Богородица у граду). У овом раду је приказана хијерархијска градација песама поеме, као и њихово повезивање у мање или веће целине.

Практично - извођачки метод подразумева сублимацију сазнања и одговора на питања добијена током пређашњих истраживања, а у вези су са звучношћу, могућим интерпретативним слободама, стилем, агогиком, артикулацијом, динамиком и фразирањем. Дата је опсервација о извођачким слободама и одступањима од конвенционалних правила која су заступљена у интерпретацији циклуса. *Вокална поема Петербург* је у гласовном смислу веома захтевна и представља јединствен несвакидашњи изазов за сваког извођача. Тумачење вокалне деонице захтева како неприкосновеност у владању вокалном техником, тако и способност анализе њених комплексних и разноврсних изражајних средстава и истраживачки дух. Лични практично - извођачки метод је спроведен на начин повезивања искустава и сазнања која су неопходна ради остваривања што убедљивијег завршног извођења.

Темом докторског уметничког пројекта камерни вокално – инструментални дуо Алекса Васић и Дарио Хумењук жели да дâ допринос упознавању изузетно вредног дела руског репертоара које до сада није било извођено у нашој средини. Нотни материјал је набављен директно од извођача којима је композиција посвећена и то истраживању даје карактер ексклузивности. Теоријским радом желим да допринесем развоју методологије уметничког истраживања у области камерне музике истражујући битне аспекте сложеног процеса координације два уметничка гледишта и изградње хармоничног тумачења дела.

---

<sup>4</sup> Циклус означава целокупно дело састављено од групе песама које заједнички чине заокружену целину. Перичић, Властимир, Сковран, Душан, *Наука у музичким облицима*, Универзитет уметности у Београду, Београд, 1982, 244.

## О АЛЕКСАНДРУ БЛОКУ

Александар Александрович Блок је рођен у Санкт Петербургу 16. новембра 1880. године. Одрастао је у породици интелектуалаца. Његов деда по мајци Андреј Николајевич Бекетов је годинама био ректор Петербуршког универзитета. Његова бака, супруга његовог деде, Јелисавета Григоријевна, је цео живот преводила капитална научна и књижевна дела Енглеске, Француске, Немачке и Америчке литературе, која су објављена у хиљадама примерака. Сретала се са Н. Гогољем, Ф. Достојевским и Л. Толстојем, а у преписци је била и са А. Чеховом. Са кћеркама Јекатерином, Маријом и песниковом мајком Александром, које су преводиле књижевну и научну литературу са више језика, подариле су свом народу библиотеку европске књижевности и науке, што представља посебну страницу у историји и развоју руске просвете. Блоков отац, који се такође звао Александар је био професор права на универзитету у Варшави. Блок је дете разведених родитеља који су се развели још пре његовог рођења, тако да је он своје најраније детињство провео у родитељском дому његове мајке на имању у Шахматову, северно од Москве. У многобројној породици, уз звуке клавира, разговоре о књижевности, науци и уметности, песник је написао и своје прве стихове у најранијем детињству<sup>5</sup>. Са непуних десет година уредио је два броја часописа *Брод*.

Након што се мајка преудала 1889. године за гардијског официра, Блок почиње да живи у гардијским павиљонима на периферији Петербурга, а на обали Велике Невке. Уписује реномирану петербуршку гимназију коју није волео. Професор књижевности напомињао је да су Блоку потребни додатни часови руског језика. То младом песнику не смета да на рафинираном поменутом језику пише нежне, мелодичне стихове о природи и љубави. Од 1894. до 1897. године са браћом приступа уређивању рукописног часописа *Весник*.

Лета која је проводио у Шахматову далеко од, за њега сивог и досадног, Санкт Петербурга су обележила не само његову младост, већ и цео живот, а нарочито сусрети са Љубов Менделејевом, ћерком чувеног научника Дмитрија

---

<sup>5</sup> Блок, Александар, *Песме и поеме*, превео Миодраг Сибиновић, Orpheus, Нови Сад, 2010, 3.

Менделјејева, који је био творац периодног система хемијских елемената. Имања Бекетових и Менделјејевих готово се спајају, а породице често посећују. Александар Блок и Љубов Менделјејева одрастају заједно и глуме у кућним позоришним представама, маштајући о посвећивању позоришној уметности. Усхићени Блок уверен да је то судбинска љубав, а она оличење музе као и загонетне *вечне жене* из мистичних књига, недостижна *Дивна Дама*<sup>6</sup> о којој сања, а он је за њу обични хвалисавац из детињства, који јој је потпуно неинтересантан.

У Петербургу песник се придружује позоришној дружини уз почетне успехе, док већ 1901. године замењује позоришна интересовања за књижевна. У то време је већ написао много стихова<sup>7</sup>, у којима се упустио у изучавање идеалистичке философије мисли и дела Платона, који је тврдио да осим реалног света постоји и надреални виши свет, *свет идеја*.

У новинама и часописима објављује избор песама, чији је мотив *Дивна Дама*. Поред имена Александра Блока, које је већ познато и омиљено у Русији, значајно је још једно име – дивне даме којој су песме посвећене, Љ. Менделјејеве. Студирајући на Историјско - филолошком факултету, виђенија је била на концертима и позоришту, него на предавањима. Иако јој пријају посвете стихова, који је уздижу у небеса, једног од водећих симболиста тог времена, њена очекивања и жеље су једноставна и реално осликана речима: брак, породица и деца.. Драма у којој она прети раскидом, а он самоубиством окончава се 1903. године раскошним венчањем у сеоској цркви недалеко од Шахматова. Тек што се стишало свадбено узбуђење, Љубов и Блок живе слободно, свако за себе. Песник *Дивне Даме* је даноноћно по театрима, кафанама и клубовима, окружен омиљеним глумицама сумњивог морала, док његова супруга користи наклоност знаних и незнаних удварача. Касније један од њих биће и Андреј Бели<sup>8</sup>, према коме ће Љубов јасно показати наклоност и осећања.

---

<sup>6</sup> Дивна Дама, поетски симбол, који ће бити *лајт мотив* у Блоковој поезији. Блок, Александар, *Песме и поеме*, превео Миодраг Сибиновић, Orpheus, Нови Сад, 2010, 3-4.

<sup>7</sup> “Сјај слободе моју вољу“, „Где диваљ гаж, јаруга снови“, „Сја месец будан, и град шумно...“, „На небу румен. Ноћ мртви свладао мук“. Блок, Александар, *Песме и поеме*, превео Радојица Нешовић, Академска књига, Нови Сад, 2012, 299.

<sup>8</sup> Борис Николајевич Бугајев, под псеудонимом Андреј Бели (26. октобар 1880 – 08. јануар 1934. године) је руски новелиста, поета, теоретичар и литерарни критичар. Био је један од водећих

У пролеће 1903. године песник приступа покрету симболиста и поезијом дебитује у петроградском часопису *Нови пут* и московском алманаху *Северно цвеће*. У Петербургу успоставља блиске везе са симболистичким круговима, у којима су се његови стихови прихватили са одушевљењем. Најближи му је био круг следбеника Владимира Соловјова<sup>9</sup>, чији предводник је био песник, прозаик и теоретичар уметности, Андреј Бели.

Захваљујући управо Андреју Белом 1904. године штампа се Блокова збирка *Песме о Дивној Дами* за коју аутор сматра да је *роман у стиховима*. Истовремено долази до сукоба водећих симболиста након писма А. Белог упућеног Блоку о љубави између њега и Љубов Менделјејеве. Осим позива на двобој који је Љубов умешно разрешила, није било трагичног исхода.

Револуција која се догодила 1905. године оставила је снажан утисак на Блока; до тада равнодушан по питању друштвених догађаја, осећа повезаност са руским народом постајући свестан друштвене одговорности и одговорности за сопствени литерарни допринос. Учествовао је у револуционарним активностима и догађајима који су патриотски обојили значајан број његових дела.

Период од 1906-1908. године се сматра временом сазревања и поетске славе Александра Блока. Остварује се као цењени књижевник, те једна за другом излазе књиге: *Ненадана радост* (1907), *Снежна маска* (1908), *Земља у снегу* (1908) и трилогија *Лирске драме* (1908).

Постреволуционарне године 1907. и 1908. обележене су размишљањима, сумњама, бригама, као и сталним приближавањем и удаљавањем од симболистичке мисли и идеје<sup>10</sup>. У таквом расположењу<sup>11</sup> у лето 1916. године одлази у војску.

---

симболиста у Русији, а најпознатије дело му је *Петербург* који се сматра једним од најбољих романа двадесетог века. [https://en.wikipedia.org/wiki/Andrei\\_Bely](https://en.wikipedia.org/wiki/Andrei_Bely), 28.09.2015. у 10:38 часова.

<sup>9</sup> Владимир Сергејевич Соловјов (28. јануар 1853 – 13. август 1900. године) је руски филозоф, теолог, поета, писац и литерарни критичар значајан за развој филозофије и поезије у Русији крајем 19. века и духовне ренесансе 20. века. Утицао је на бројне симболисте и неосимболисте те земље. [https://en.wikipedia.org/wiki/Vladimir\\_Solovyov\\_%28philosopher%29](https://en.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Solovyov_%28philosopher%29), 28.09.2015. године у 10:50 часова.

<sup>10</sup> Симболизам као књижевни правац се јавља крајем 19. века. Он је настао као реакција на реализам и натурализам који су осећања, расположења, мисли, идеје, предмете, појаве, догађаје и личности сагледавали и уметнички приказивали доследно, верно и једнозначно. Симболисти су лепоту видели у давању наговештаја и слутњи, на супрот казивању и предочавању, у ирационалном и мистичном, а не у стварном и опипљивом. Били су посвећени лепоти као једином правом предмету израженом кроз музикалност речи и стихова. Користе синестезију као основно језичко средство –

Радио је на прављењу утврђења на линијама фронта у реону Пинских мочвара. Ту га затиче вест о променама и предреволуционарним превирањима<sup>12</sup>. У мају 1917. године распоређен је у комисију која је испитивала активности царских министара и службеника. Материјал до кога је дошао искористио је за писање документарне књиге, *Последњи дани императорске власти*. Под утицајем поменуте револуције у Русији, Блок коначно излази из своје друштвене изолације прикључујући се владајућим струјама те у својој најпознатијој поеми *Дванаесторица* (1918) даје грандиозну симболичку опсервацију. У погледу стила, Блок у тој поеми обогаћује начин и технику свог симболичког израза музикалношћу, ритмичком разноликошћу стиха, скупом метафора и симбола; смелим мешањем различитих стилова и техника убацује жаргон, паролу, сатиру и пародију, као и фолклорне елементе, те представља једног од значајних претеча европске модерне поезије.

Последњи Блокови тријумфални наступи одиграли су се у првој половини 1921. године. Исте године, у Петербургу, 07. августа услед тешке болести је преминуо.

---

спој звука, мириса, боје и мисли. Изражавају се кроз савршенство форме и версификације, неред и алогичност, а понекад и слободним стихом. Сматрају да уметност треба да буде сама себи довољна, одвојена од друштва. Живковић, Драгиша, *Речник књижевних термина* друго, допуњено издање, Институт за књижевност и уметност у Београду, Нолит, Београд, 1992, 772.

<sup>11</sup> Мисли се на Први светски рат који је трајао од 1914. до 1918. године, примедба аутора.

<sup>12</sup> Мисли се на Октобарску револуцију 1917. године, примедба аутора.



## О ГЕОРГИЈУ ВАСИЉЕВИЧУ СВИРИДОВУ

Георгиј Васиљевич Свиридов (1915-1998) је совјетски<sup>13</sup> композитор и рођен је у Фатежу - данашња Курска област. Његов отац био је симпатизер большевика и убијен је у грађанском рату који је претходио Октобарској револуцији 1917. године. Након тога породица се сели у Курск где Свиридов учи да свира свој први инструмент, балалајку. Приметивши његов велики музички таленат бива примљен у локални оркестар руских народних инструмената, те се уписује у музичку школу 1929. године.

Пратећи савете свог учитеља Мирона Крутјанског долази у Лењинград 1932. године где учи да свира клавир при Лењинградској централној музичкој школи. Циклус лирских романси базиран на поезији Пушкина компонује 1935. године и за њега добија позитивне критике. Средњу музичку школу завршава 1936. године и уписује Лењинградски конзерваторијум. Усавршава се под јуриздикцијом Петра Рјазанова и Дмитрија Шостаковича. За време студија Свиридов експериментише са различитим жанровима и типовима музичке композиције. У то време завршава клавирски концерт број 1, симфонију број 1 и камерну симфонију за гудаче. Касније, Свиридов ће се окренути богатом наслеђу руског музичког стваралаштва, укључујући и народне песме из којих је црпео своју инспирацију.

Након студија 1941. године мобилисан је у Совјетску армију и послат у Војну академију, али је крајем исте године демобилисан због слабог здравља.

Поезија заузима најзначајније место у његовом стваралаштву. Писао је песме и романсе на стихове Љермонтова, Блока, Шекспира, Брнса (стихови су били преведени на руски језик). Упркос популарности коју су имала његова

---

<sup>13</sup> СССР је скраћеница за Савез Совјетских Социјалистичких Република који је настао као кулминација Октобарске револуције 1917. године и постојао до 1991. године када се одвајањем свих 12 република и проглашавањем њихове независности распао. Русија је проглашена наследницом ове државе, по међународном праву.

[https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%B7\\_%D0%A1%D0%BE%D0%B2%D1%98%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%85\\_%D0%A1%D0%BE%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8%D1%85\\_%D0%A0%D0%B5%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0](https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%B7_%D0%A1%D0%BE%D0%B2%D1%98%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D0%A1%D0%BE%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D0%A0%D0%B5%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0), 28.09.2015. године у 11:49 часова.

инструментална дела, Свиридов као и музички критичари сматрају да су његова најбоља остварења у сфери вокалне и хорске музике. Оперу *Тренчућа светла* написао је 1951. године. На текст Мајаковског 1959. године написао је *Патетични ораторијум* који се сматра најбољим музичким приказом дела једног од најпопуларнијих руских револуционарних песника.

Свиридовљев плодан камерни и симфонијски вокални опус чине: *Ораторијум сећања на Сергеја Јесењина* (1956), мала кантата *Дрвена Русија* (1964) на текст Јесењина, кантата *Курске песме* (1964), *Пролећна Кантата* (1972) на текст Некрасова, потом песме, романсе и кантате на текстове Тучева, Јесењина, Блока, Пастернака, Прокофјева, Рождественског.

Док је музика Георгија Васиљевича Свиридова на западу врло мало позната, његов рад имао је значајан број признања у Русији за незаборавне лирске мелодије са националним звуком које наглашавају велику изражајност *руске душе* у његовој музици. Награду Стаљина примио је 1946. године за клавирски трио који је компонован под утицајем музике Чајковског. Лењинову награду добија за *Патетични ораторијум* 1960. године, а државну награду СССР-а *Народни уметник Совјетског Савеза* добија 1968. и 1980. године. *Астероид 4075 Свиридов*, који је открила руски астроном, Људмила Георгијевна Карачкина 1982. године је назван у његову част.

## **О ВОКАЛНОЈ ПОЕМИ ПЕТЕРБУРГ**

Вокална поема *Петербург* је једно од најзначајнијих дела у импозантном опусу Георгија Васиљевича Свиридова. Потресен двадесетим веком и његовом противречношћу, која се огледа у наглom технолошком успону и цивилизацијском канибализму, насупрот суноврата духовних вредности, композитор започиње рад на овом делу који ће трајати преко двадесет година. Дело је посвећено вокално инструменталном дуу, баритону Дмитрију Хворостовском и пијанисти Михаилу Аркадјеву. Уз присуство аутора поема је премијерно изведена 1996. године у

Лондону у сали *Вигмор Хол*. Трајни снимак направљен је 2004. године након смрти композитора. Поред *Вокалне поеме Петербург* на истом носачу звука налази се и шест песама на стихове Јесењина<sup>14</sup>.

Насловом поема је повезана са романом Андреја Белог *Петербург* у коме су дати основни мотиви *мита о Петербургу*, сагледани кроз јединство љубави и мржње према великом граду<sup>15</sup>. Свиридов асоцира на традицију руског говора и мисли у целини. Реч је романтичарском и постромантичарском миту о Петербургу који говори: о граду на обали Неве, кога красе беле ноћи и карактерише величанствена архитектура, али и страсне љубави насупрот црном граду авети, граду убици, бронзаном коњанику<sup>16</sup>, пиковој дами<sup>17</sup>, Раскољникову<sup>18</sup>, мрачној историји и државности.

Свиридов обједињује језик поезије и музике, користећи лепоту и изражајност Блоквих поетских симбола. Композитор трага за вечитом тајном смисла људског живота као и његове трагичности. Бремене страдања и стремљења за бољим сутра не јењава, а спас проналази у вери која је представљена ликом *Даме, Незнанке, Невесте* трансформисане у лик *Богородице*, која је присутна у тешким и суморним тренуцима болне руске историје. Вера у бољитак даје снагу уметнику да

---

<sup>14</sup> <http://www.amazon.com/Georgi-Sviridov-Petersburg-Vocal-Poem/dp/B0002234V8>, 14.09.2015. у 00:45 часова.

<sup>15</sup> [https://en.wikipedia.org/wiki/Petersburg\\_%28novel%29](https://en.wikipedia.org/wiki/Petersburg_%28novel%29) 14.09.2015. у 00:52 часова.

<sup>16</sup> Недалеко од Исакијевског сабора царица Катарина II 1782. године је подигла споменик Петру I кога је Пушкин прозвао *бронзани коњаник*.

[https://sr.wikipedia.org/sr/%D0%A1%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%82\\_%D0%9F%D0%B5%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B1%D1%83%D1%80%D0%B3](https://sr.wikipedia.org/sr/%D0%A1%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%82_%D0%9F%D0%B5%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B1%D1%83%D1%80%D0%B3), 28.09.2015. године у 11:57 часова.

<sup>17</sup> *Пикова дама* (руски: *Пиковая дама*) је прича руског књижевника Александра Пушкина која је објављена 1834. године у часопису *Библиотека дља чтења* која је доживела огроман успех и сматра се једним од његових најпознатијих дела. Протагониста романа је официр царске руске војске који настоји да од старе грофице сазна како стално добија на картама. Ова прича је послужила и за опере од којих је најпознатија она Петра Илича Чајковског. По њој су снимани и филмови. А. С. Пушкин, *Пикова дама и друге приче*, Рад, Београд, 1979.

<sup>18</sup> Родион Романович Раскољников главни јунак романа Достојевског *Злочин и Казна* чија је радња смештена у Петербург шездесетих година 19. века је пропали студент права који, подстакнут бедом и неизвесном будућношћу, решава да убије и опљачка Аљону Иванову, омражену старицу, лихварку која изабљује људе. Осим што тиме жели да реши финансијске и породичне проблеме, овај злочин сматра и етички оправданим стављајући себе и своје идеале изнад живота људи који му стоје на путу. Остваривши план који је претходно детаљно разрадио, ипак прави грешке због којих привлачи сумњу полиције. Касније почиње да очајава и чезне за испуљењем, у чему му помаже Соња Мармеладова, куртизана, која утеху проналази у хришћанској вери. [http://www.ss-obrtnicka-pozega.skole.hr/download\\_zona/dostojevski\\_zlocinikazna.pdf](http://www.ss-obrtnicka-pozega.skole.hr/download_zona/dostojevski_zlocinikazna.pdf), 28.09.2015. године у 12:27 часова.

се, схвативши општу и индивидуалну немоћ, издигне изнад тешких напора расија и пређе у неки други свет; свет мира и љубави.

Стихови Александра Блока које је Свиридов одабрао одликују се мелодиком, симболичношћу и сугестијом речи. Такође садрже особину *поезије замењених чула*<sup>19</sup> која доноси богатство и раскош синестетичких<sup>20</sup> слика. Ова врста поезије слична је стилу којим се Шарл Бодлер користио у збирци песама *Цвеће зла* и представљају претечу *симболизма* као књижевног правца у Европи.

Симболисти су своју поетику заснивали на идеји да је музикалност у самој природи поезије. У алузији и сугестији су видели најтананије могућности да се поезија претвори у музику, у чисту форму, која ће омогућити песнику да изрази утиске рођене из најдубљих вибрација људске душе. На тај начин би *песник речи* постао *музички поета*, а његово дело, *комад сугестивне музике* или низ динамички обојених слика, које би неодвојивим ритмом изражавале постојање емоција. *Речима учинити оно што је Вагнер учинио нотама*<sup>21</sup>.

Симболисти су сматрали да кад се предмету да име у песми, унижава се три четвртине оног задовољства које чини постепено откривање: *навестити, евоцирати – то је оно што машу усхићује*<sup>22</sup>.

*Симбол*<sup>23</sup> који представља песничку слику не означава оно што је њоме непосредно дато, него сугерише много значења, мисли, идеја, осећања и

---

<sup>19</sup> По теорији *поезије замењених чула* све материјалне и духовне ствари и појаве су садејством и складом повезане, те не постоје издвојени него сложенији доживљаји који се манифестују кроз синестетичке слике. Оне изазивају спонтану субјективну асоцијацију разнородних чула изазвану директним доживљајем само једног од њих (мириси имају боје, боје имају звукове...). Живковић, Драгиша, *Речник књижевних термина* друго, допуњено издање, Институт за књижевност и уметност у Београду, Нолит, Београд, 1992, 777.

<sup>20</sup> У књижевности синестезија је стилска фигура повезивања слика које не потичу од остих чула (нпр. меко плаветнило). Живковић, Драгиша, *Речник књижевних термина* друго, допуњено издање, Институт за књижевност и уметност у Београду, Нолит, Београд, 1992, 777.

<sup>21</sup> Цитат преузет из: Живковић, Драгиша, *Речник књижевних термина* друго, допуњено издање, Институт за књижевност и уметност у Београду, Нолит, Београд, 1992, 773.

<sup>22</sup> Стефан Маларме, <http://punjenipaprikas.com/poezija-francuskih-simbolista>, 28.09.2015. године у 13:23 часова.

<sup>23</sup> Симбол (грч. Симболон) представља метафизичку везу између видљивог и невидљивог. По Густаву Јунгу он је најјаснија формулација неке непознате ствари. Култ сваке религије почива на симболима који су у великој мери демитизација религијског. У естетици новог века појам симбола је стекао ново значење, поготово у немачком класицизму где је постао свеопште естетско начело, контрастирајући симболу *алегорије* од кога га до тада нису битније разликовали. Књижевно дело које почива на систему симбола који зовемо *језик* естетски делује тиме што својом појавом утиче на свет идеја човека. Како је људски естетски доживљај субјективистичке природе, симбол сугерише

расположења. Како је људски естетски доживљај субјективистичке природе, он симболу даје могућност да га свако индивидуално интелептира. Поезија уз симболе наговештава тајанственост као стваралачку радост људског духа – радост учешћа у стваралаштву.

Свиридов својим јединственим музичким приказом предочава тумачење симбола као и лирског текста у поезији Блока. У специфичном уметничком изразу, коме су тежила оба уметника препознајемо слична настојања, која изражавају саму срж једне ситуације, слике, призора, осећања, омогућивши да захваљујући музици, као универзалном језику то настојање и осетимо. Музика и поетски симболи говоре на скоро истоветан начин. Уметници помоћу њих не казују и не предочавају, већ дају наговештаје и слутње. Такав начин изражавања подразумева различите могућности у којима је омогућено креирање сопствених тумачења. Неизрецива расположења, душевна стања и осећања су при стварању уметничког дела исто толико многобројна, колико и саме верзије које из њих произилазе. Музика и музичке представе симбола се могу сматрати изражајним, јер њихове особине нису једнообразне.

Као универзални језик музика се може прилагодити разним асоцијацијама. Музика Свиридова уједињена са стиховима Александра Блока представља спој надражаја чула слуха, мириса, вида и подстиче на размишљање. Слушаоци на тај начин индиректно учествују у стварању дела. Композитор који ствара музику на стихове песника, извођачи који то дело оживљавају и слушаоци који схватају дело иду истим путем и у истом смеру приказујући јединствен процес пута уметничког дела од партитуре до свести слушалаца.

---

много значења, мисли, идеја, осећања и расположења. Друштвени живот је проткан многоструком симболиком: то су устаљени симболи фиксног значаја каквима се служи народна књижевност. Живковић, Драгиша, *Речник књижевних термина* друго, допуњено издање, Институт за књижевност и уметност у Београду, Нолит, Београд, 1992, 771.

*Вокалну поему Петербург чини девет песама:*

1. *Флюгер* (Ветроказ),
2. *Золотое весло* (Златно весло),
3. *Невеста* (Невеста),
4. *Голос из хора* (Глас из хора),
5. *Я пригвожден к трактирной стойке* (Прикован сам за кафански шанк),
6. *Ветер принес из далека* (Ветар доноси из далека),
7. *Петербургская песенка* (Петербуршка песмица),
8. *Рожденные в года глухие* (Рођени у годинама мрачним),
9. *Богоматерь в городе* (Богородица у граду).

Свиридов наставља тенденцију повезивања и обједињавања песама у циклусе да би се добила и обезбедила конзистентност и драматургија. Она се огледа у нераскидивим везама песама повезаних двома темама које су значајне у стваралаштву Блока; тема *Дивне Даме* и тема *апокалипсе*. У циклусу нема сижеа, али сви његови делови су сједињени унутрашњим идејним, фигуративним и драматуршким јединством. У поеми Свиридова су очигледне унутрашње поделе:

ПРОЛОГ - прва, друга и трећа песма

ДРАМА – четврта, пета, шеста и седма песма

ЕПИЛОГ – осма и девета песма.

Циклус је тонално уоквирен. Тоналитети пролога су Дес-дур са паралелом бе-мол; драмски део почиње у цис-молу који се наставља терцно сродним е-молу, те квинтно сродним ха-дуром мутирајући у ха-мол. Епилог поеме је у бе-молу.

Композитор је одабрао песме Блока, илуструјући их музичким средствима приказујући симболе: ветра, дивне даме, песника, незнанке, апокалипсе, Богородице, Христа и Петербурга. Стихови који се налазе у поеми Свиридова су писани у периоду између јануара 1901. и септембра 1914. године, обухватајући

једну од најупечатљивијих епоха историје Русије. Време трагичних догађаја револуције 1905. године које се завршило Првим светским ратом, повезујући на тај начин судбину те земље и целог света. То је период процвата руске културе и економије – *Сребрни век*<sup>24</sup>. Ово раздобље прекинуто је Првим светским ратом, као и Октобарском револуцијом 1917. године. Блокови стихови су пуни предосећаја као и предсказања тих догађаја.

Сагледавајући дело у целости сусрећемо се са значајном проблематиком музичке уметности: проблемом међусобног односа музике и речи, самим тим и повезаношћу песника и композитора. Соло песма као жанр је једноставне структуре коју сачињавају глас и инструментална деоница, а која сједињује текстуални и музички предлошак повезујући две уметности; књижевност и музику. При сусрету поменутих уметности, ствара се комплексна ситуација коју композитор решава успостављајући равнотежу између поетских симбола или текста и онога што је њихово музичко тумачење. Свиридов изналази решење тог проблема у вокалним делима, па тако и у *Вокалној поеми Петербург*. Мелодијска и ритмичка линија музичког предлошка тесно су повезане са поетском ритмиком и метриком стиха. Утисак је да вокална уметност Свиридова стреми ка првобитном јединству речи и музике у ком се реч рађа са мелодијом, а она постаје њен носиоц. Такав начин поимања повезује Свиридова са композиторима романтизма у развоју вокалне музике. Ако бисмо историјски позиционирали Свиридова, о њему би се могло говорити као о руском Шуберту 20. века<sup>25</sup>.

---

<sup>24</sup> Сребрни век је епоха процвата руске економије и уметности који је започео крајем 19. и трајао све док није прекинут Првим светским ратом и револуцијом 1917. године. [https://sh.wikipedia.org/wiki/Ruski\\_jezik](https://sh.wikipedia.org/wiki/Ruski_jezik), 29.09.2015. године у 16:48 часова.

<sup>25</sup> Франц Шуберт је композитор раног романтизма који је компоновао преко 630 соло песама, широког дијапазона расположења и комплексности, како на текстове чувених песника свог времена, тако и оних мање познатих који су били његови пријатељи. Приказ тих песама одликовао се једноставним музичким језиком који је садржао изузетно изражену лирску и драматуршку ноту. [http://www.franzpeterschubert.com/solo\\_voice\\_piano.html](http://www.franzpeterschubert.com/solo_voice_piano.html), 29.09.2015. године у 16:58 часова.

## О ИНТЕРПРЕТАЦИЈИ

Специфична тематика *Вокалне поеме Петербург* изражена кроз звучни приказ поетских симбола Блока од ансамбла захтева тумачење партитуре Свиридова које искључује распеване фразе и *белканто приступ*<sup>26</sup>, те даје примат артикулацији, агогици, фразирању, ради дочаравања атмосфере, као и боје и карактера сваке песме. Начин декламативног приступа у овом случају одређен је превлашћу стиха над музиком. То ансамблу поставља јако захтевне и високе норме које подразумевају овладавање техникама извођаштва, усклађеним заједничким начином мишљења, као и специфичним начином тумачења поетског и музичког текста неопходним за извођење овако монументалног дела.

У припремној фази интерпретације важно је повезивање историјског, културолошког и социолошког контекста који је утицао на стварање музичког и поетског текста. Значајни моменти из живота композитора и књижевника, иако су сазревали у другачијим историјским, културолошким и социолошким околностима, повезују их и спајају у тежњи ка синкретизацији тона и речи млађе и старије генерације кроз симболе и актуелизацију догађаја. Да би се обезбедило квалитетно завршно извођење дела потребно је разумевање и поистовећивање са руским народом, како би се отелотворио феномен познат као руска душа, коју чини широки дух снажних емоција, неустрашив, поседујући људску топлоту и доброту, ширину ума. У великој земљи богате историје и традиције, руски народ преживео је највеће трагедије, али и иза себе оставио дела која су обележила како историју Русије, тако и целокупну историју људске цивилизације.

Приликом тумачења поеме, неопходно је упознавање извођача са тематским садржајем; стихови који се налазе у песмама писани су тако да казују, а не да доказују. Њихово тумачење композитор је потцртао музиком, али музички језик поседује сличне особине поетских симбола који подвлаче одређену реч у специфичном тренутку. Песме у поеми Свиридова доносе тајновитост, те се

---

<sup>26</sup> Белканто подразумева супремацију соло певача, тачније његовог вокалног виртуозитета и *гимнастике* гласа. Цвејић, Бисерка и Душан, *Уметност певања*, Факултет музичке уметности, Publish, Београд, 2007, 181.



емпиријским тумачењем долази до решења. Синхроним деловањем симбола и сугестивне музике, Свиридов је новим жанром *вокална поема*<sup>27</sup> дошао до карактеристичног музичког израза, где музика представља општи, универзални језик којим ишчитава поетски текст. Општост добија обележје универзалног, те је резултат симбиоза текста и музичког подтекста.

Неуобичајене промене расположења, стања духа садржана у стиховима и музици су при извођењу многобројна, те је задатак ансамбла да на посебан начин код сваког слушаоца понаособ подстакне специфична осећања, мисли и идеје.

## О КАЗИВАЊИМА ВОКАЛНЕ ПОЕМЕ ПЕТЕРБУРГ

Упознавање са одређеним делом подразумева схватање његовог идејног садржаја. Након што представимо слику целине, приступамо разрађивању појединости, чиме целовитост никако не сме да буде нарушена, јер целокупна слика мора да буде јасна из сваког детаља. Мора се избећи свако лутање, као и двострука тумачења како не бисмо нарушили основну идеју и мотив слике. Кључ је у схватању целине, док појединости не смеју да одвраћају пажњу. У уметности, хијерархијски однос целине и делова битан је и представља уметност за себе. Све треба да буде подређено главној замисли и идеји уметника да би се иницирала основна емоција. Реч носи значење које изражавамо али и њен однос, положај и улогу у целини.

Песма *Ветроказ (Флюгер)*<sup>28</sup>, која је уједно и прва у овом циклусу Свиридова представља увод у *Вокалну поему Петербург* и садржи три строфе. Иницијална атмосфера револуције приказана је кроз стихове Блока и дочарана у тоналитету Дес-дура који доноси звук бола и заноса. Мисли се на прву револуцију 1905.

---

<sup>27</sup> Поема представља песничко дело који се код нас користио као стилски улепшан израз за песму, највише обимнију у којој се преплићу елементи лирске поезије и нарације. У смислу композиције, поема је заснована на развијању радње, али се неки елементи повезују и асоцијативним путем и непосредним лирским исказима. Исто као 23.

<sup>28</sup> Код Блока ова песма има наслов *Мојој мајци (Мојој матери)*.

године која је окончана уз велике жртве. Песма нас уводи у трагику револуционарних дешавања, чију музичку илустрацију започиње клавирска деоница. Константним пулсом осликава проток времена, бесконачну енергију и пламен Валхале<sup>29</sup>, а са тешким ударима у басовој линији, као првим тоналним планом, остинатом на тоничном трозвуку Дес-дура као другим, и средњим гласом трећим тоналним планом доносећи музички приказ звучања великих, средњих и малих црквених звона. Певачка деоница започиње стихом: *Тихо. И биће све тише*, којим се метафорично приказују прве жртве револуције. Остинато је константан у целој песми и од ансамбла захтева да одржава равномеран темпо од почетка до краја, без убрзавања или успоравања. Композитор тражи од извођача тиши, али соноран звук кроз *легатисимо* упутство у обе деонице, док се компактна звучност два обезбеђује опрезним нивелисањем звука због преклапања регистара клавира и певачке деонице. Употреба грудног резонатора у певачкој линији неопходна је због теситуре коју је композитор приближио регистру и особинама бас-баритона.<sup>30</sup>

Други стих песме *бескорисна застава је спуштена* доноси нам веома значајан симбол заставе, која је симбол народа, државе и националне припадности. Представљена је као бескорисна и спуштена јер говори о трагичној идеолошкој подељености руског народа. Први и други стих доносе мелодијску линију која се креће по тоничном трозвуку Дес-дура са пролазницама и скретницама. Фразирање је условљено мелодиком литерарног текста, што је нарочито уочљиво на последњој осмини у петом, шестом и осмом такту, где се јавља *тенуто*, како би се одржала правилна текстуална акцентуација. Свиридов је јасно музички означио крајеве стихова осминским паузама на крају тактова. (пример 1)

---

<sup>29</sup> У нордијској митологији Валхала је огромна рајска дворана у коју долазе мртви хероји, дворач врховног Бога Одина у који долазе да се боре до судњег дана у тој митологији познатог као Рагнарок, када ће се борити на страни Одина. <https://sh.wikipedia.org/wiki/Valhalla>, 29.09.2015.године у 17:32 часова.

<sup>30</sup> Распон бас-баритона је од Ге велико до еф1, док је распон лирског баритонапд Ха велико до а1. Цвејић, Бисерка и Душан, *Уметност певања*, Факултет музичке уметности, Publish, Београд, 2007, 147.

Пример 1, такт број 5, песма *Ветроказ*

*p legatissimo*  
Тен.  
вен.  
Ти. хо. и бу-дет всё ти. ше. Флаг бесполезный о-лу-щен.

Ветроказ је симбол који се јавља у трећем стиху и приказује смер догађаја у будућности. Његове песме су нежне, како казује четврти стих, и даје наду у боље сутра и светлију будућност.

У другој строфи симбол *очараног петла* приказује човека усхићеног револуционарним дешавањима, заробљеног у сивилу живота, кога револуција плаши, али уједно доноси и задовољство усред наде и могући долазак бољих времена. Ветрови догађаја утичу на њега, јер и његов живот зависи од тога. Композитор је симболе ветра и дима приказао кроз промене и револуцију те музички потцртао *мецо форте* динамиком, као и *атакама* у певачкој деоници на тону дес. (пример 2)

Пример 2, тактови 9-10, песма *Ветроказ*

*mf*  
Ветром в полнеба раскинут, дымом и солнцем взволнован,

Трећа строфа говори о животним изборима које човек чини, описане стиховима, који својим тумачењем кажу, да умеју да буду лепљиви као смола, примамљивог мириса, а попут сваког предузетог корака носе и извесне ризике. *Магловите даљине* као симбол представљају будућност коју није могуће јасно видети и која је неизвесна, али жеља човека за спознајом будућности је вечна.

Кулминација целе песме је остварена стихом *певај, оловни петлићу* у такту број 21 на дугом држаном тону дес у певачкој деоници, док су у клавирској деоници честе хармонске промене, појачавајући доживљај врхунца песме. (пример 3) Кулминационом такту претходио је део са наглашеним *крешендом*, а сам врхунац појачава симбол *оловног петлића - ветроказа*, који представља тежњу да се у тешким временима добије било каква смерница будућности.

Пример 3, тактови 21-22, песма *Ветроказ*

Симболом *ветроказа* представљен је петао који саопштава и *ветар*, који наговештава наступајуће промене, говорећи о судбинској незаустављивости и трагичним последицама. Као и многобројни руски уметници, Свиридов се опредељује за стоичко преживљавање руског човека, који повређен и скрхан ударима ветра и даље усправно стоји попут петла, немо подносећи вихор промена

окрећући се према будућности, која без обзира на муку и страдање, крхко наговештава боља времена.

Друга песма *Вокалне поеме Петербург* је уједно и следећа слика уводног дела циклуса - *Златно весло (Золотое весло)*. Наслов ове песме дао је Свиридов, док се код Блока зове по првом стиху - *Ми смо се сретали у сумрак (Мы встречались с тобой на закате)*.

Свиридов инспирацију за њено стварање проналази у размишљањима о трагању човека за сродном душом и љубављу. Стихови *Ми смо се сретали у сумрак, док си веслом расецала залив...*, (*Мы встречались с тобой на закате, Ты веслом расекала залив...*), доносе симбол весла, које представља правац кретања живота и залива, који означава сам животни пут. Свиридов је био у контакту са кругом људи који су лично познавали Александра Блока, те су му приближили омиљена места књижевника, као што је Фински залив код Санкт Петербурга у коме се и одвија радња ове песме.

Музички ток започиње празном квинтом у изузетно спором темпу – *неторопливо* - срп. *не брзо*. Композитор је извођачима оставио многобројна и прецизна упутства за интерпретацију, која између осталог, захтева беспрекоран *легато* начин извођења, а ознаком *colla parte*<sup>31</sup> записаном у клавирском предлошку придаје значај литерарном тексту, у коме се смењују стихови у константном и непроменљивом ритму. (пример 4)

---

<sup>31</sup> *Colla parte* - Следити (главну) деоницу. Тајчевић, Марко, *Основна теорија музике*, Просвета, Београд, 1989, 177.

Пример 4, тактови 1-2, песма *Златно весло*

Неторопливо  $\text{♩} = 88$

*4/4 p legato*  
*тен.*

Мы встречались с тобой на закате, ты веслом рассекала залив,

*legato*

*p c. parte*

Актер поеме сусреће се са *дивном дамом*, која је попут Блокове *незнанке*, недостижна, о којој сања, те за коју је уверен да је она његова судбинска љубав, оличење музе, у потпуности је идеализујући. Кроз стих, *Ја сам волео твоју белу хаљину*, опчињени јунак, у њој види узвишеност, лепоту, чистоту, невиност за којом је трагао. (пример 5)

Пример 5, такт број 3, песма *Златно весло*

я любил твоё бело-е пла-тё,

И док је песник идеализује стиховима: *...Приближавања, зближавања, изгарања, неће прихватити светлоплава тишина...Ни чежње, ни љубави, ни*

увреде, Све је избледело, прошло, отишло..., она остаје хладна, равнодушна и неприступачна. Због тога Свиридов музичком току даје меланхоличан звук у тамном тоналитету бе-мола, са доста заустављања ознакама *ритардандо*, *ралентандо* и *состенуто*<sup>32</sup>. Приметне су и честе кратке паузе које дају утисак жецања и тихог плача. (Пример 6)

Пример 6, тактови 18-19, песма *Златно весло*

Иако има доста заустављања, не треба изгубити из вида упутство композитора на почетку песме где је навео да такт 12/8 тумачимо као такт 4 четвртине са тачком, желећи на тај начин да очува конзистентност композиције. У интерпретацији неопходан је мирнији тон, прозачног звука, јер кроз песму провејава осећање чежњиве туге, са изузетком њеног врхунца који се налази у тактовима: 22, 23 и 24 чиме је оправдан конкретнији, пунији звук ансамбла. На тај начин Свиридов подвлачи симбол *помена*, дат у стиху: *...бели стас, гласови, помени...*, који представља вапај за љубављу која се неће остварити.

Последњим стихом у песми: *...и твоје златно весло*, представљен је симбол *златног весла*, те приказан пут могућег срећног исхода, али, у овом случају, лирском јунаку поеме је то ускраћено, чиме је његова љубав убијена. Поменути симболима *помена* и *златног весла*, као и креирањем атмосфере у којој доминира

<sup>32</sup> *Ритардандо* (крат. **rit.**, **ritard.**; од итал. *ritardare* *закасни*, *одуговлачити*), ознака за постепено успоравање темпа),

*Состенуто* (**sostenendo**, **sostenente**; итал. *суздржан*, *сталан*, тј. увек на истој висини)

*Ралентандо* (скр. **rallent.**, **rall.**; итал. *rallentare* успорити), ознака за постепено успоравање темпа.

Сродна је ознака ритардандо, али захтева још веће успоравање

Упор. Група аутора, *Ritardando*, у Крешимир Ковачевић (ured.), *Музичка енциклопедија 3*, Jugoslovenski leksikografski zavod, Zagreb, 1977, стране по редоследу појмова: 211,408,163.

меланхолија, сета и неизвесност, антиципирана је наредна песма доносећи атмосферу сахране у темпу посмртног марша, *Невеста*.

Крај уводног дела поеме је песма *Невеста*. Свиридов задржава тоналитет претходне песме - бе-мол, те је јасан тонални план, Дес-дур и његова паралела. Музички ток започиње у темпу спорог, посмртног марша, којим предочава лагани ход погребне поворке. Невеста која иде за ковчегом испраћајући свог младожењу, модерног песника на вечни починак, представља симбол у који су се трансформисале *Незнанка* и *Дивна Дама*. Литерарни текст указује на Блока песника, који је предсказао сопствену сахрану погребном поворком коју су чинили бројни мудри и учени људи тог времена, поштујући га, а о коме ће се боље говорити у смрти него за време живота. У песми је тумачењем повезана погребна поворка, са поворком која се догодила на Голготи. У исто време *Невеста* која прати песника је Марија Магдалена која следи Христа који иде на страдање. Смењују се слике поете који је био борац за спас народа, давши за њега свој живот попут Исуса Христа који је на себе преузео грехе света како би људима подарио спасење. Утешне речи као и речи саучешћа Невеста прихвата и креира *венац стварања*<sup>33</sup>, који представља симбол постања, а на чијем крају је и Бог створио човека. Страдање песника је најаву глобалне трагедије, која ће задесити, како Русију, тако и цео свет ће бити приказана у наредној песми *Глас из хора (Голос из хора)*. Симбол божанског осмеха се јавља у стиху: *у тајни осмех божанства (в тайную улыбку божества)*, и означава давање новог живота, тачније васкрсења старог, те доласка новог, носећи исте хуманистичке идеје, мисли и стремљења.

Свиридов даје веома јасна упутства певачу, користећи паузе и цезуре, те сугерише узимање ваздуха, а самим тим правилно тумачење интерпункција литерарног текста. На тај начин композитор успоставља најкохерентнији могући однос, као и везу тона и речи. Овај поступак утиче и на музичко фразирање, представљајући посебан аспект креирања симбиозе музичке фразе и поетског текста. (примери 7 и 8)

---

<sup>33</sup> Податак преузет из Старог завета



пример 7, тактови 6-7,

песма *Невеста*



пример 8, такт број 28,

песма *Невеста*



Посебно изражајно музичко средство које композитор користи у овој песми је *портаменто*<sup>34</sup>. Често се среће при афектуозним тренуцима, којима се приказује одређено расположење или атмосфера; у овом случају повезан је и са акцентима, који су битни за мелодику речи. Улога портамента је да истакне текст те да да већу изражајност свакој речи. Први пут, поред ранијих упутстава композитора представљених луком, као писано упутство налази се у песми *Невеста* у такту број 8, након чега га често користи. (Примери 9 и 10)

<sup>34</sup> Портаменто-клизање са тона на тон при певању или свирању гудачких инструмената, <http://serbianforum.org/threads/muzicki-recnik.184044/page-2>, 02.10.2015. године у 01:30 часова.

пример 9, такт број 8, песма *Невеста*

Handwritten musical score for Example 9, measure 8 of the song "Невеста". The top staff shows a vocal line with a slur over two notes and the lyrics "гро- сом". The middle and bottom staves show piano accompaniment with chords and a bass line.

пример 10, такт број 27, песма *Невеста*

Handwritten musical score for Example 10, measure 27 of the song "Невеста". The top staff shows a vocal line with a slur over two notes and the lyrics ", долб- ко". The middle and bottom staves show piano accompaniment with chords and a bass line.

Свиридов користи инструментални *лајтмотив*<sup>35</sup> ради дочаравања специфичних мотива руске народне песме<sup>36</sup> који се три пута неизмењено појављује у клавиранској деоници у природном бе-молу, обично након вокалног излагања. (пример 11)

Пример 11, тактови 17-24, песма *Невеста*

Handwritten musical score for Example 11, measures 17-24 of the song "Невеста". The top staff shows a vocal line with the lyrics "- ка..." and "Била он". The middle and bottom staves show piano accompaniment with chords and a bass line.

<sup>35</sup> Лајт мотив је карактеристична музичка мисао која је повезана са неким ликом, појавом, предметом, особином и местом. Перичић, Властимир, Сковран, Душан, *Наука у музичким облицима*, Универзитет уметности у Београду, Београд, 1982, 25.

<sup>36</sup> Руска народна песма је вишегласна, али сваки глас се може третирати самостално, то јест, свака мелодија је лепа за себе. <http://www.norma40.ru/articles/russkaya-narodnaya-pesnya.htm>, 21. 08. 2015. године у 16:22 часова, (С. Рыбаков, *Русская песня*, часть 1, 2).

У својој хармонској структури, песма доноси доминантни ступањ у природном молу. Хармонски мол се појављује у такту број 25 где Свиридов користи *a* уместо *ac* ради давања значаја текстуалном симболу *песника-литератора*. (пример 12).

Пример 12, тактови 25-26, песма *Невеста*

Handwritten musical score for Example 12, measures 25-26 of the song 'The Bride'. The score is in bass clef with a key signature of three flats (B-flat, E-flat, A-flat). The lyrics are: 'Толь-ко ли-те-ра-тор мог-ный'. The melody consists of quarter notes and eighth notes. The piano accompaniment features chords in the right hand and single notes in the left hand.

Циклични круг размишљања композитора представљен мишљу *без смрти нема ни новог живота*, мотив је који је потакнуо композитора да врхунац представи у тактовима 78-81 стиховима: *...где и смрт не може бити тиха (...где и смерть не может быть тиха)*. (пример 13)

Пример 13, тактови 76-81, песма *Невеста*

Handwritten musical score for Example 13, measures 76-81 of the song 'The Bride'. The score is in bass clef with a key signature of three flats. The lyrics are: 'пе-ли и ка-ги-ли, где и смерть не мо-жет быть ти-ха, у-бра-'. The melody features a long phrase with a crescendo and a forte dynamic. The piano accompaniment includes chords and single notes, with a crescendo and forte dynamic. The score is divided into two systems.

*Глас из хора (Голос из хора)* је наредна песма у *Вокалној поеми Петербург*. Компонована је на стихове истоимене песме Александра Блока која датира из 1914. године, пред Први светски рат представљајући најаву трагичних догађаја који ће задесити Русију и цело човечанство. Ово је једина песма у циклусу у којој се композитор пророчким стиховима Блока кроз интерпретаторе обраћа реципијентима. Њена тематика у симбиози са музичким подтекстом упозорава, не као претња, већ као најаву предстојећих опасности, малодушности, безверја, као и вегетирања без животних циљева и идеала. Циљ је да се ревитализују идеје животних и моралних вредности, озбиљности, одговорности и узвишеног односа према животу.

Тоналитетом цис-мола у распону од контра до прве октаве изложена је монументална тема у клавирској деоници у пианисимо динамици, доносећи атмосферу ишчекивања и неизвесности. Свиридов је у овом клавирском уводу проширио такт 4/4 за још једну осмину желећи на тај начин да мало продужи трајање акорда како би избегао осећај ритмичности, доприносећи на тај начин етеричној атмосфери песме. (пример 14)

Пример 14, тактови број 1-2, песма *Глас из хора*

Медленно  $\text{♩} = 40$

pp espz.

con Ped.

Стиховима прве строфе: *Колико често плачемо ви и ја над јадним животом својим! О кад би знали ви, другови, хладноћу и мрак будућих дана! (Как често плачем вы и я над жалкой жизнью своей! О, если б знали вы, друзья, холод и мрак*

грядущих дней!)<sup>37</sup> обележен је први наступ вокалне деонице. Горњи глас клавира и линија вокалне деонице крећу се унисоно. Следи хипнотичко понављање клавирске секвенце уводног дела. Композитор овим поступком дистанцира слушаоце од реалног света дајући им могућност да сагледају и осете поруке које стихови носе. (Пример 15)

Пример 15, тактови 3-11, песма *Глас из хора*

Handwritten musical score for "Глас из хора" (Example 15), measures 3-11. The score is in G major (one sharp) and 4/4 time. It features a vocal line and a piano accompaniment. The piano part consists of a repeating sequence of chords: G4, B4, D5, G4, B4, D5, G4, B4, D5, G4, B4, D5. The vocal line has lyrics in Cyrillic. Dynamics include pp, legato, mp, f, and pp. The score ends with a 4+1/4 measure.

Након прве строфе која носи меланхоличну и тужну атмосферу, друга строфа је музички покретљивија и изражајнија. Чести су скокови квинте цис1-фис мало у певачкој деоници. Стихови ове строфе: *...и плачеш ти, приметивши лаж,*

<sup>37</sup> Превод аутора.

или у руци драге нож, о дете, о дете!<sup>38</sup> (...и плачеш ты, заметив ложь, или в руке любимой нож, дитя, дитя!), говоре о наивности човека, попут детета, у свету зла и преваре. Свиридов постепеном градацијом у фис-молу доводи до првог врхунца текстом: *Лажу и превари нема границе...*<sup>39</sup> (*Лжи и коварству меры нет...*), из кога нагло, ефектом шока прелази у Еф-дур, те ансамбл први пут доноси *фортисимо апасионато* динамику. (пример 16)

Пример 16, тактови 23-24, песма *Глас из хора*

С ДОЛЕШОЙ СИЛЫ  
 ♯ appassionato  
 Лжи и коварству меры нет, а  
 f  
 esp.  
 Ped. \*Ped.

Убрзо следи и друга кулминација, која је представљена стиховима: *И век последњи ужаснији од свих видећемо и ви и ја...*<sup>40</sup> (*И век последний, ужасней всех, увидим и вы, и я...*). Тоналитет је фис-мол, а певачка деоница долази до високог фис1 који се понавља у комбинацији са тоном цис1. (Пример 17) Свиридов овај тренутак музички осликава звучном представом пропасти, као и свих страхота које су задесиле човечанство антиципирајући будућност. Трећи, уједно и најзначајнији климакс дешава се на стиховима: *...све небо сакриће гнусни грех...*<sup>41</sup> (*...все небо скроет гнусный грех...*); мелодијска линија је на маргинама теситуре баритона где

<sup>38</sup> Превод аутора.

<sup>39</sup> Превод аутора.

<sup>40</sup> Превод аутора.

<sup>41</sup> Превод аутора.

се фис-молу додаје скретница на тону ге1, која осликава атмосферу ужаса, доносећи готово заглушујући и застрашујући звук, граничећи се са криком. (пример 18)

Пример 17, тактови 33-34, песма *Глас из хора*

*molto tenuto* максимум выразительности  
*fff*  
 век последний, ужасней всех, у-  
*fff* колокольно  
 \*Ped. \*Ped. \*Ped.

Пример 18, тактови 36-37, песма *Глас из хора*

*sempre fff*  
 всё небо скроет  
*sempre fff*  
 Ped. Ped.

Док даљи ток песме доноси стихове: *...пролеће ћеш, о дете, ти чекаш, оно ће преварити...*<sup>42</sup> (*Весны, дитя, ты будешь ждать, весна обманет;*), у емотивном смислу она представља тешку бол човечанства. Овај део носи поруку целе песме, да се апокалипса не дошава услед спољњих утицаја, већ да опасност прети од самих људи који су је и осмислили.

Песма *Глас из хора* у оригиналу је писана у ха-молу, у *Вокалној поеми Петербург*, због тоналног усаглашавања са тоналним планом циклуса налази се у цис-молу, док се као самостална или као део циклуса *Петербуршке песмице* налази у ха-молу.

*Прикован сам за кафански шанк (Я пригвожден к трактирной стойке)* представља пету песму циклуса *Петербург*. Свиридов једноставним мелодијским и хармонским средствима у духу традиције руске градске песме тоналитетом е-мола слика трагедију човека на крају свог животног пута, пред вратима смрти. Духовно мртав вегетира у времену где нема идеала, вере, наде, снаге и воље за животом. Његова срећа је остала на *тројци*<sup>43</sup>, приказана стиховима, *Ено је моја срећа на тројци...* (*Вон счастье мое на тройке...*), симбол Русије, који се може схватити као Вера, Нада и Љубав.<sup>44</sup> У песми је дат приказ реалног човека који је девастиран патњом и усамљен стоји за кафанским шанком. Свиридов тај моменат музички предочава 3/4 тактом, у коме је акценат на трећој четвртини, са распеваним и широким мелодијским линијама, што се може видети у примеру 19, у такту број 8. Вокална деоница почиње тоном ха велико (дубоки регистар за баритона) и креће се

---

<sup>42</sup> Превод аутора.

<sup>43</sup> Традиционалне руске кочије са три коња. <http://horses-bg.net/kone-ezda-lubopitno/konski-vpryag-ruska-troyka>, 04.10.2015. године у 12:24 часова.

<sup>44</sup> Вера, Нада и Љубав и њихова мајка Софија су хришћанске светитељке и мученице из 2. века. Живеле су у време цара Хадријана. Након рођења треће кћери, Софија је остала удовица. Када су биле изведене пред цара, одбиле су да принесу жртве богињи Артемиди смерно и одлучно исповедивши веру у Исуса Христа, због чега су по царској наредби мучене и погубљене. У време страдања Вера је имала 12, Нада 10, а Љубав 9 година. Софија је тела својих кћери сахранила ван града. Након три дана и три ноћи молитви на њиховим гробовима умрла је. Српска православна црква прославља свете мученице Веру, Наду и Љубав и мајку им Софију 17. септембра по јулијанском календару (30. септембра). Име Софија је италијанског порекла и у преводу значи мудрост. <http://www.crkvenikalendar.com/zitije.php?pok=0&id=JBK>, 04.10.2015. године у 12:33 часова.



ка тону  $f_{is1}$  (високи регистар), док је у клавирској деоници константан остинатни акордски покрет, са дисонантним сазвучјем на трећој четвртини, што доприноси амбијенталној звучности и стварајући утисак музичког простора и времена. (пример 19)

Пример 19, тактови 8-10, песма *Прикован сам за кафански шанк*

The image shows a handwritten musical score for Example 19, measures 8-10. The score is in G major (one sharp) and 3/4 time. It features a vocal line and a piano accompaniment. The piano part has a constant ostinato pattern in the right hand and a more active bass line in the left hand. The lyrics are in Cyrillic: '-но. вон сча-сти-е мо-е - на трой-ке в средриствій' and 'двѣм у-не-се-но...'. The tempo is marked 'sempre pp'.

Ознаком *тенуто*<sup>45</sup> композитор омогућава слободнији начин изражавања, како би се дочарала меланхолична атмосфера песме. (пример 20)

<sup>45</sup> Тенуто - Издржано. Тајчевић, Марко, *Основна теорија музике*, Просвета, Београд, 1982, 172.

Пример 20, тактови 3-4, песма *Прикован сам за кафански шанк*



Тенуто начин се не односи на тонове чије је трајање прецизно одређено нотним вредностима четвртине и осмине, које су повезане луком на истој тонској висини иза којих следи осминска пауза. (Пример 21)

Пример 21, такт број 8, песма *Прикован сам за кафански шанк*



Овакав поступак аутора недвосмислено показује колико је дао на значају протоку времена, дочаравајући на тај начин специфичну атмосферу песме.

Трећа строфа доноси тумачење *искре у тами* стихом: *од искри сву ноћ, сву ноћ је светло... (от искр всю ночь, всю ночь светло...)*. Оне означавају једина сећања која су преостала и која подсећају на срећнији живот. Овај део песме у музичком смислу доноси промену расположења, које је тонално осликано честим модулацијама: из е-мола у Ге-дура, из Ге-дура у ха-мол, враћајући се у е-мол. На овом месту композитор захтева изражајан приступ ознаком *espressivo molto*<sup>46</sup> (пример 23) како би се појачао утисак који доноси другачији музичко-поетски текст.

Пример 23, тактови 23-25, песма *Прикован сам за кафански шанк*

sempre p espr. molto

В глухую те-мень искры ме-чет,

pp espr.

ritasso

Последња строфа по узору на Нови завет и васкрсење Исуса Христа, који је био у белој одори са златним појасом, доноси поменути симбол *златног појаса* стиховима: *И само златни појас се види сву ноћ,...(И только сбряя золотая всю ночь видна,...)*. Присутно је деликатно Свиридовљево разумевање поетике Блока; да путем једноставних форми даје израз велике дубине душевне боли и вапаја

<sup>46</sup> *Espressivo molto* – *Espressivo molto* – Enciklopedijski leksikon Mozaik znanja, *Muzička umetnost*, Grupa autora, Interpres Beograd, 1972, 134.

човека који пред лицем смрти осећа да је напуштен од Бога. Завршни стихови песме то најбоље казују: *а ти душо... ти си душо глува... ти си пијана, ти си мртва пијана...(а ты душа... душа глухая...пьяным, пьяна, пьяным, пьяна...)*.

*Ветар је донео издалека (Ветер принес издалека)* је шеста песма *Вокалне поеме Петербург*; својеврсни интермецо који доноси позитивну атмосферу, оптимизам и наду. Као и прва песма *Ветроказ*, која је у Дес-дуру, она се налази у дурском тоналитету, Ха-дуру, творећи унутрашњи конструктивни лук како тонално, тако и тематски. Песма је испуњена ишчекивањем, предосећањем скорог пролећа и могућег љубавног сусрета.

Свиридов дочарава фантастичну слику петербуршког пролећа, приказујући га у стилу дурске сарабанде Хендла. Симбол *ветра* весник је скорог пролећа чији се почетак још не види и наде коју човек има у нешто лепо што ће се догодити, симболизујући могући љубавни сусрет.

Композитор је дао инструкције које обавезују извођаче да умереним темпом веома изражајним *пианисимом*, прозачног звука донесу композицију.

Осминске паузе, као што је био случај и у ранијим песмама, указују на места удаха вокалног уметника, те на начин креирања фраза.

У музичко-тематском смислу прва и трећа строфа започињу готово истоветно, док друга строфа доноси контраст другачијом атмосфером и тематиком. Њу карактерише мелодијска линија која садржи квартне и квинтне скокове (пример 24). Држани тонови трају два такта (пример 25), а на крају песме и преко четири такта. (пример 26)

Пример 24, тактови 29-30,

Песма *Ветар је донео из далека*

pp  
пла-ка-ли зим-ни-е  
ped.

Пример 25, тактови 31-32,

Песма *Ветар је донео из далека*

p  
ду-ри  
ped.

Пример 26, тактови 35-41, песма *Ветар је донео из далека*

pp  
снбг.  
poco rit.  
a tempo  
pp  
род-ко, тем-  
pp  
Ped.

Песма је прожета осећањима туге и песимизма, која сежу до очајања у стиховима *плакале су зимске буре (плакали зимные бури)...плакале су струне моје (плакали струны мои)*, те јењавају, прерастајући у оптимизам кроз стихове: *Ветар носи из далека звучне песме твоје (Ветер принес из далека, звучные песни твои)*.

*Петербуришка песмица (Петербургская песенка)* је седма песма у циклусу. Композиција почиње клавирским интерлудијумом доносећи оштар и децидан валцер са акцентима на првој шеснаестини у трочетвртинском такту, подсећајући на паганске ритуале.<sup>47</sup> Покретног је темпа и тиме представља контраст у односу на остале песме у делу. Смиривањем еуфорије и токатног карактера овог валцера у последњим тактовима антиципирана је певачка деоница која је обојена топлим тоновима руске романсе.<sup>48</sup> Глас у неодвојивој симбиози са клавирским предлошком исказује усамљеност, наду, љубав и очајање, који су овде сливени у јединствену у узбудљиву једноставност музике Свиридова.

Интервалом мале сексте, која је честа у руској вокалној фолклорној музици, осећање туге повезано је са самим предочавањем радње. *Ходам, лутам са погнутом главом сам у својој јазбини. Доћи ће верглаш суморан, заплакаће у дворишту (Хожу, брожу понурый, один в своей норе заплачет на дворе...)* (пример 27)

---

<sup>47</sup> <https://www.circlesanctuary.org/index.php/circle-magazine/sample-articles/pagan-rituals>, 07.10.2015. године у 11:22 часова.

<sup>48</sup> Руска романса – је врста сентименталне руске соло песме настале у време царске Русије, а под јаким утицај циганске песме. Заслужнима за њен развој сматрају се Александар Алабјев (1787-1851), Александар Варламов (1801-1848) и Александар Гурилов (1803-1858). [https://en.wikipedia.org/wiki/Russian\\_romance](https://en.wikipedia.org/wiki/Russian_romance), 07.10.2015. године у 11:39 часова.

Пример 27, тактови 32-34, песма *Петербуришка песмица*



Текст указује на малодушност и предочава стање националне свести човека који треба да одабере пут којим ће кренути. Тиме је указано на позицију јединке у глобалној слици друштва. Да песник увиђа да нема избора, те да му је *пут* унапред одређен и за њега нема наде нити новог живота, представљено је стиховима: *О тој слободној судбини, која мени није суђена, о томе што је ветар у пољу и у дворишту пролеће (О тој слободной доле, что мне не суждена, о том, что ветер в полеи на дворе весна).*

У његовој усамљености и одбачености указује му се *Незнанка у светлој одећи*. Символ *Незнанке* која са њим разговара и крије лице у чипки, дат је као присуство смрти. Стиховима: *...и свећа је догорела, и клатно куца... Светло је њено одело, она ће доћи к мени., (...И свечка догорела и маятник стучит... Светла еѐ одежда, она придет ко мне.),* песник зна да му је време прошло и да ће му се она вратити. Неминовност њеног одласка, као и његов страх, ублажени су сећањем на радосне тренутке живота. Знајући да је крај неминован, пита се која је перспектива и да ли да јој се уопште представи. Символи *расцветалог срца* и *снежног ветра*, које доносе наредни стихови представљају човека уморног од тежњи и емпатију над изгубљеним људским животима.

Музичким језиком у четвороделној строфичној форми Свиридов доноси три дела која су састављена од по две строфе, док трећи садржи три строфе литерарног текста. Клавирска интродукција, након почетног излагања дословно понавља музички материјал уводног дела између строфа, те се песма завршава строфом. У

уводном делу композитор на јединствен начин и у великој мери приказује наклоност ка националном, наглашавајући звучност природног ха-мола, самим тим инклинирајући ка еолском модусу. Мелодијска линија је проткана честим скоковима сексте. (пример 28)

Пример 28, тактови 112-116, песма *Петербуришка песмица*

На крају песме композитор је дао два начина на који певач може да заврши. Прва, нижа варијанта дата је тоном  $d^1$ , док је друга, виша, дата тоном  $f^1$ . Ансамблу је остављено да одреди која варијанта је примеренија. (пример 29)

Пример 29, такт број 265, песма *Петербуришка песмица*



Осма песма циклуса, *Рођени у глумим годинама* (*Рожденные в года глухие*) представља почетак епилога. Свиридов се обратио литерарном тексту Блока насталом 1914. године, неколико месеци пре почетка Првог светског рата. Тематика је осликана стиховима: *Ми смо деца страшних година Русије* (*Мы дети страшных лет России*), приказујући друштвено-социолошке околности у којима се налазила Русија, као и готово цело човечанство. Промене су донеле ратне сукобе, губитке људских живота, пад система вредности, понижење и духовно уништења света и човека. Стихови: *...нисмо у стању ништа да заборавимо...* (*забыть не в силах ничего*), приказују трагичне догађаје дубоко утиснуте у сећање људи.

Свиридов ретко прелазећи *пиано* динамику представља сакралну молитвену атмосферу, доносећи засићен хорски звук. Изражена је хармонска и ритмичка уједначеност гласа и клавира кроз консонантне акорде и једнака трајања, где глас условно тумачимо као један од тонова хорског слога, док у поетској трећој строфи, поред хармонске подршке гласа, клавир дочарава набатни<sup>49</sup> звук.

Деоница певача се третирана је кроз централни и дубоки регистар, док је деоница клавира у ниском регистру. Да би се дочарала молитвена атмосфера потребно је максимално уједначити звук ансамбла сонорношћу, готово подсећајући на шапат, илуструјући литургијски хорски звук. (пример 30)

Пример 30, тактови 29-31, песма *Рођени у глумим годинама*

8/8 Первоначальный темп

пусть над на-шим смертным ло-жем взо-ввет-ся с криком ворон

pp

<sup>49</sup> Набат означава звоно за узбуну.

Друга строфа интересантна је због упечатљивих пауза музичког тока, те честим променама такта и динамичким контрастима, како због литерарног текста, тако и због упечатљиве драматургије Свиридова. (пример 31)

Пример 31, тактови 11-20, песма *Рођени у глувим годинама*

чуть движения  
poco sf

Ис-пе-пе-ля-ю-щи-е го-ди! Бе-

-звумь-е ли в вас? На-деж-ды ли весть?

от дней вой-ны, от дней сво-бо-ды - кро-

-ва-еши от-свет в ли-цах есть.

4/4 p mf 3/4 4/4 p 4/4

mf 3/4 4/4 pp

4/4 mp 3/4 4/4 3/4

ten. esp. tenuto

Последња строфа, која је припремана поетски и музички доноси разрешење потресним стиховима: *И над нашом посмртном постељом нека се огласи са криком вране, Они који су достојни, Боже, Боже, да виде Царство Твоје (И пусть над нашим смертнѣм ложем, взовцетса с криком воронѣ, те, кто достойней, Боже, Боже, да узрят Царствие Твое!).* Обраћајући се Богу песник указује на људске слабости, подвучене тешким коралним акордима клавира, у мучном вапају молећи и указујући на важност духовних вредности.

У последњем такту песме композитор је дао ознаку *атака*<sup>50</sup> којом упућује на духовну и логичку повезаност са последњом нумером, *Богородица у граду (Богоматер в городе)*, тематски и драматуршки заокружујући поему.

*Богородица у граду (Богоматер в городе)* представља завршну песму епилога *Вокалне поеме Петербург*. Она приказује град који је подељен танком линијом раздвајања, видљивог и невидљивог света; симбола црног града Петербурга, који осликава свет у времену греха, разврата, отуђености, безверја, смрти физичке и духовне насупрот вере, човекове једине наде која је представљена симболом златне куполе цркве, која оличава уздање у Бога.

Лик Незнанке поистовећен је са Богородицом, која спуштених трепавица пролази без осмеха. Поменути симбол Богородице, *Вечерње Богородице*, дат је у стиховима: *Како твоје лице личи на вечерње Богородице...( Как лицо твоё похоже, на вечерных Богородиц...),* представља плач Мајке Божје за Сином Божјим, који је разапет и умро на Голготи, преузевши на себе грехе света, а који је у песми приказан симболом *дечака са белом капом (мальчик в белой шапке)*.

Музички план је предочен минималистичким средствима, пратећи доследно метрику и мелодику стиха. Минимализам је представљен остинатом у 4/4 такту са акцентима на првој и трећој четвртини стварајући алузију удаљених звона, на

---

<sup>50</sup> Attacca (атака) – изненада, без паузе наставити. Тајчевић, Марко, *Основна теорија музике*, Просвета, Београд, 1982, 177.

тоничном трозвуку бе-мола са повременом скретницом на тону гес, а све то даје утисак амбијенталности.(пример 32) У певачкој деоници преовладава мелодика која скоро да нема секундне покрете и креће се по акордским тоновима преплићући се са клавирском деоницом која садржи истоветне покрете. Уједначен звук који даје ансамбл поткрепљује амбијенталну атмосферу целокупне песме.

Пример 32, тактови 1-5, песма *Богородица у граду*

Мерное движение  $J = 92$

4/4

*legato*

*con Ped.*

*mp*

Мелодику стиха композитор је маестрално уклопио у метрику остината са повременим одступањима од почетног метра скраћивањем, а потом враћањем у почетну јединицу мере. То је очигледно у такту број 12, где долази до промене метра из такта 4/4 у 2/4, само на тренутак (један такт), ради одржавања строфичне метрике, а због усаглашавања музичког метра са метриком стиха. (пример 33) Овакав приступ уобичајен је и чест при музичком третирању поезије, а у циљу што верније представе атмосфере, стања или збивања.

Пример 33, тактови 11-13, песма *Богородица у граду*

Поред композиторовог упутства да се песма изводи у темпу *мерное движение*<sup>51</sup> у великој мери музичко кретање зависи и од *тежине* гласа. Ако је глас *светао* и *лакши*, темпо је покретљивији, а уколико је глас сонорнији, темпо се прилагођава могућностима извођења фраза.

Постепеним крешендом композитор води до врхунца, који се дешава у тактовима 36-45 кога у вокално-инструменталној литератури најчешће доноси певач. Ова песма доноси инструменталну кулминацију која се надовезује на певачку продужавајући је у деоници клавира и представља изузетак у овом жанру. (пример 34)

<sup>51</sup> Српски - Умерено кретање, примедба аутора.

Пример 34, тактови 36-49, песма Богородица у граду

2/4 *molto espz.* 4/4 55

Для че-гов мой чернѣи город ты: Мла-ден-ца при-ве-

-ла?"

*martellato*

*f*

*red.*

*ped.*

*martellato*

*red.*

56

ff sub.p

mp

Но я-зык бес-си-лен

Ped.

Једноставним изразом и минималистичким средствима позни Свиридов уводи у тему краја, где се преплићу симболи, идеје дела оличени у *Апокалипси* и *Дивној Дами*. Симболи *Дивне Даме*, *Незнанке* и *Невесте* претварају се у јединствени симбол *Богородице*, сједињујући се са сликом *Доласка* – појавом *Младенца*<sup>52</sup> у *црном граду*, у ком сама од себе звоне звона. Тај трагични, а уједно и светао звук освештава осмех *дечака с белом капом* представљајући симбол Христа, који је у тешким мукама страдао како би отклонио грехе света.

<sup>52</sup> Симбол Исуса Христа.

## ЗАКЉУЧАК

*Вокална поема Петербург* представља једно од најзначајнијих дела опуса Георгија Василевича Свиридова, које с невероватном једноставношћу, снагом и неупоредивом оригиналношћу подсећа на трагедију града Петербурга, света и човека, болну историју Русије, као и целокупне људске цивилизације. Спој речи и музике подигнут је на виши ниво, симбиозом симбола и сугестивне музике, који имају сличне особине, да казују, а не да доказују. Свиридов вокалном поемом као новим жанром, једноставним музичким језиком и минималистичким средствима, ишчитава поетски текст. Лирска и трагична тематика, која је изражена повезаношћу основних поетских симбола Александра Блока *дивне даме* и *апокалипсе*, предочена музиком Свиридова, актуелна је и данас.

Упућујући нас на значајну традицију руског говора и мисли Георгиј Свиридов дао је овом делу име по узору на романтичарски и постромантичарски мит о Петербургу. То је мит о црном граду авети, граду убици послепетровске мрачне, а истовремено монументално - помпезне државности, граду Бронзаног коњаника, Пикове даме и Раскољњикова. Истовремено, то је град страсне љубави, величанствене архитектуре, реке Неве и белих ноћи.

Свиридовљев свет вокалне музике је импозантан. Он укључује неколико засебних поетских светова. Споменућу неке од њих; светови Пушкина, Блока, Јесењина, Мајаковског, Пастернака. Кроз цео опус вокалних дела Свиридова среће се један од основних проблема музичке уметности, проблем повезивања музике и речи, као и композитора и песника. Свиридов је пронашао свој пут у решењу тог проблема. У његовим вокалним делима налази се важно структурално решење: мелодијска и ритмичка линија су тесно везане са ритмичким и метричким *животом* стиха, те се чини да је баш са том музиком и настао поетски текст.

Маестралност Свиридова огледа се у једноставном застрашујућем контрасту топлином којом греју слике прошлости, насупрот леду туге пропасти и чемера садашњости. Овим циклусом изражена је судбина појединца који је немоћан да пробије ледени оклоп трагичних догађаја које носи живот. *Уморном и пијаном* наду



и уточиште духа пружа једино вера. Она лебди наговештавајући смирење и спокој, небитног исхода, чак и док стојимо окамењени у највећем болу.

Стваралаштво Свиридова недеklarативно говори о последњем стадијуму људске егзистенције; смрти и трагичној судбини усамљености. Светлост којом је проткана музика је трагична, попут крхкости и слабости уметничког дела. Повезаност Свиридова са исконском руском традицијом је многозначна. Свиридовљев апсолут је оно што га чини великим уметником, који не припада традицији, прошлом, ни примитивном будућем времену. Тај апсолут представља слобода и тежња ка трансценденцији.

Избором *Вокалне поеме Петербург* Свиридова као теме докторског уметничког пројекта, желео сам да представим монументално дело руског камерног репертоара, које у нашој земљи до сада није изведено. Значајно је разумевање специфичног духа и традиције руског народа, како би се на адекватан начин приступило једном овако монументалном делу, које је истовремено изразито национално, али и космополитско. Чињеница да смо нотни материјал добили од водећих, признатих светских извођача, који су премијерно извели поему, а којима је и посвећена, представља изванредан подстрек. Блиске везе два народа највише се могу изразити кроз уметност, у овом случају музику.

Специфична тематика дела искључује распеване фразе и белканто приступ, јер дело представља мистично - трагичан комад. Артикулација, агогика, фразирање, дочаравање боја и атмосфере и карактера сваке песме императив је и начин уметничког изражавања. Баритон и пијаниста ускладивши идеје, *боју*, тембр и сензибил, творе једну целину базирану на интимном и блиском тумачењу музике, стихова, као и поетских симбола.

У камерном вокално – инструменталном дуу неминовно долази до прожимања индивидуалних идеја, које су вођене сличним афинитетима у погледу припреме извођења. Сублимирањем сазнања добијених током истраживања, извођачи креирају јединствену атмосферу предочавајући илустрације и експресију инсистирајући на сваком детаљу, а закључке и решења добијена личним и надасве

емотивним доживљајем дела преносе на слушаоце, код којих се евоцирају индивидуална осећања, мисли и идеје.

Проучавањем дела многобројних аутора, као и стилова, жанрова, могућих тумачења, камерни ансамбл сазрева, усавршава се и на оптималном је путу ка добијању личног уметничког израза и идентитета.

## ЛИТЕРАТУРА:

1. Andreis, Josip, *Historija muzike*, Zagreb, Školska knjiga, 1966.
2. Аркадьев, Михаил, Лирическая васеленная Георгия Свиридова, *Русская музыка и XX век*, Москва, 1977, 251-264.
3. Arnold, Hauzer, *Socijalna istorija umetnosti i književnosti*, Kultura, Beograd, 1962.
4. Асафьев, Б. В., *Музыкальная форма как процесс*, 1 и 2, Музыка, Ленинград, 1971.
5. Бердшадская, Т. С. Основные композиционные закономерности многоголосия русской народной крестьянской песни. Ленинград, Музыка, 1961.
6. Блок, Александар, *Аутобиографија, у Песме*, Нолит, Београд, 1965.
7. Блок, Александар, *Песме и поеме*, превео Миодраг Сибиновић, Orpheus, Нови Сад, 2010.
8. Блок, Александар, *Песме и поеме*, превео Радојица Нешовић, Академска књига, Нови Сад, 2012.
9. Бобровский, В, Драгоценная простота, *Советская музыка*, 1965, бр. 12, 29-33.
10. Бобровский, В, К вопросу о драматургии музыкальной формы, *Теоретические проблемы музыкальных форм и жанров*, /Уредник: Л. Г. Раппопорт/, Музыка, Москва, 26-64.
11. Быкова, Э, *Эстетическая сущность музыкальной интонации*: Авто-реф. дисертация канд. философ. наук. Москва, 1969.
12. Васина-Гроссман, Вера Андреевна, О поэзии Блока, Есенина и Маяковского в советской музыке, *Поэзия и музыка*. Сборник статей и исследований, Музыка, Москва, 1973, 97-133.
13. Вујаклија, Милан, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1974.
14. Гаврилин В.О., Г. В. Свиридове, *Советская музыка*, 1977, № II, 65-66.
15. Dalhaus, Karl, *Estetika muzike*, Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad, 1992.
16. Dolar, Mladen, Prevodi iz filozofije i teorije izvođačkih umetnosti (prev. Tatjana Marković), *Časopis za teoriju izvođačkih umetnosti*, 2009.
17. Dona, Masimo, *Filozofija muzike*, Beograd, Geopoetika, 2008.
18. Enciklopedijski leksikon Mozaik znanja, *Muzička umetnost*, Grupa autora, Interpres Beograd, 1972.

19. Живковић, Драгиша, *Речник књижевних термина* друго, допуњено издање, Институт за књижевност и уметност у Београду, Нолит, Београд, 1992.
20. Јанкелевич, Владимир, *Музика и неизрециво*, Књижевна заједница Новог Сада, Нови Сад, 1987.
21. Золотов, Андрей, *Книга о Свиридове: Размышления. Высказывания. Статьи. Заметки*, Москва, 1983.
22. Краснова, Людмила Владимировна, *Поэтика Александра Блока. Очерки*, Издательство Львовского университета, Львов, 1973.
23. Креšimir, Kovačević (ured.), *Muzička enciklopedija 1–3*, Jugoslovenski leksikografski zavod, Загреб, 1977.
24. Лазаревић Слободан, Радовић, Бранка и Ђурић, Александар, *Партитура*, Београд, Zeptr Book World, 2010.
25. Леман, Лили, *Моја уметност певања*, Studio Lirica, Београд, 2004.
26. Мијушковић, Недељко и Филимоновић, Слободан, *Поезија и критика 2*, Нова књига, Београд, 1975.
27. Nejšgauz, Genrih, *O umetnosti sviranja na klaviru*, prevele Nina Misočko i Dragica Plić, Studio Lirica, Beograd, 2005.
28. Нови Завет.
29. Olivier, Sophie, *Saint Petersburg in Mandel' sham' s and Akhmatova' s Poetry*, <http://www.yumpu.com/en/document/view/12307389/>
30. Перичић, Властимир, Сковран, Душан, *Наука о музичким облицима*, Универзитет уметности у Београду, Београд, 1982.
31. Petronijević, Branislav, *Od Zenona do Bergsona*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1998.
32. Полякова, Людмила Викторовна, *Некоторые вопросы творческого стиля Свиридова*, зборник *Музыка и современность*, (уредник Выл Л.), Москва, 1962, 183-242.
33. Пчелов, Евгений, *Романови. История династии*, Олма Пресс, Москва, 2003.
34. Пушкин, Сергејевич, Александар, *Пикова дама и друге приче*, Рад, Београд, 1979.
35. Свиридов, Георгий, *Музыка как судьба* Прикупио. аутор предговора и коментара А. С. Белоненко, Молодая гвардия, Москва, 2002.

36. Свиридов, Георгий, Высокие идеалы современности, *Вечерний Ленинград*, 1966, 15 октября.
37. Скребков, С, Художественные принципы музыкальных стилей, Музыка, Москва, 1973.
38. Сохор, А., *Георгий Васильевич Свиридов*, Советский композитор, Ленинград, 1972.
39. Сохор, А, Национальное и современное в советской музыке, *Музыкальный современник*, Советский композитор, Москва, 1973, 13–31.
40. Сохор, А, О взаимодействии вокальных жанров в творчестве советских композиторов, *Статьи о советской музыке*, Музыка, Ленинград, 1974, 80–99.
41. Стари Завет.
42. Тајчевић, Марко, *Основна теорија музике*, Просвета, Београд, 1989.
43. Топоров, В. Н., *Петербург и „петербургский текст русской литературы // Топоров В. Н. Миф. Ритуал. Символ. Образ: Исследования в области мифопоэтического: Избранное*, Прогресс-культура, Москва, 1995, 259.
44. Упор. Група autora, Ritardando, u Krešimir Kovačević (ured.), *Muzička enciklopedija 3*, Jugoslovenski leksikografski zavod, Zagreb, 1977.
45. Цвејић, Бисерка и Душан, *Уметност певања*, Факултет музичке уметности, Publish, Београд, 2007.
46. Цендровекий, В, О гармонии Свиридова, *Музыка и современность*. бр. 5. Музыка, Москва, 1967, 118–158.
47. Шобајић, Драгољуб, *Темељи савременог пијанизма*, Светови, Нови Сад, 1995.
48. Элик, Майя Авраамовна, *Свиридов и поэзия*, Георгий Свиридов, Москва, 1971, 58–124.
49. <http://onlinerecnik.com/leksikon/srpski/sonoran>, 27.09.2015. године у 22:48 часова.
50. <http://www.vokabular.org/?lang=sr-lat&search=EUFONIJA>, 27.09.2015. године у 22:50 часова.
51. [https://en.wikipedia.org/wiki/Andrei\\_Bely](https://en.wikipedia.org/wiki/Andrei_Bely), 28.09.2015. у 10:38 часова.
52. [https://en.wikipedia.org/wiki/Vladimir\\_Solovyov\\_%28philosopher%29](https://en.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Solovyov_%28philosopher%29), 28.09.2015. године у 10:50 часова.

53. [https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%B7%D0%A1%D0%BE%D0%B2%D1%98%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%85\\_%D0%A1%D0%BE%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8%D1%85\\_%D0%A0%D0%B5%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0](https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%B7%D0%A1%D0%BE%D0%B2%D1%98%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D0%A1%D0%BE%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D0%A0%D0%B5%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0), 28.09.2015. године у 11:49 часова.
54. <http://www.amazon.com/Georgi-Sviridov-Petersburg-Vocal-Poem/dp/B0002234V8>, 14.09.2015. у 00:45 часова.
55. [https://en.wikipedia.org/wiki/Petersburg\\_%28novel%29](https://en.wikipedia.org/wiki/Petersburg_%28novel%29) 14.09.2015. у 00:52 часова.
56. [https://sr.wikipedia.org/sr/%D0%A1%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%82\\_%D0%9F%D0%B5%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B1%D1%83%D1%80%D0%B3](https://sr.wikipedia.org/sr/%D0%A1%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%82_%D0%9F%D0%B5%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B1%D1%83%D1%80%D0%B3), 28.09.2015. године у 11:57 часова.
57. [http://www.ss-obrtnicka-pozega.skole.hr/download\\_zona/dostojevski\\_zlocinikazna.pdf](http://www.ss-obrtnicka-pozega.skole.hr/download_zona/dostojevski_zlocinikazna.pdf), 28.09.2015. године у 12:27 часова.
58. <http://punjenipaprikas.com/poezija-francuskih-simbolista>, 28.09.2015. године у 13:23 часова.
59. [https://sh.wikipedia.org/wiki/Ruski\\_jezik](https://sh.wikipedia.org/wiki/Ruski_jezik), 29.09.2015. године у 16:48 часова.
60. [http://www.franzpeterschubert.com/solo\\_voice\\_piano.html](http://www.franzpeterschubert.com/solo_voice_piano.html), 29.09.2015. године у 16:58 часова.
61. <https://sh.wikipedia.org/wiki/Valhalla>, 29.09.2015.године у 17:32 часова.
62. <http://serbianforum.org/threads/muzicki-recnik.184044/page-2>, 02.10.2015. године у 01:30 часова.
63. <http://www.norma40.ru/articles/russkaya-narodnaya-pesnya.htm>, 21. 08. 2015. године у 16:22 часова, (С. Рыбаков, *Русская песня*, часть 1, 2).
64. <http://horses-bg.net/kone-ezda-lubopitno/konski-vpryag-ruska-troyka>, 04.10.2015. године у 12:24 часова.
65. <http://www.crkvenikalendar.com/zitije.php?pok=0&id=JBK>, 04.10.2015. године у 12:33 часова.

66. <https://www.circlesanctuary.org/index.php/circle-magazine/sample-articles/pagan-rituals>, 07.10.2015. године у 11:22 часова.
67. [https://en.wikipedia.org/wiki/Russian\\_romance](https://en.wikipedia.org/wiki/Russian_romance), 07.10.2015. године у 11:39 часова.